

УДК 811.134.2'373.611'366'373.46:796.332
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/30.212341>

Сергій ЛИСЮК,
orcid.org/ 0000-0001-7265-0772
аспірант кафедри французької філології
факультету іноземних мов
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) sergii.lysiuk@lnu.edu.ua

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕФІКСІВ ІСПАНСЬКОЇ ФУТБОЛЬНОЇ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ

Одним з актуальних питань сучасних лінгвістичних студій є вивчення проблем словотворення на матеріалах термінології різних сфер людської діяльності, адже термінологічна лексика являє собою той пласт словниково-складу мови, який безпосередньо покликаний фіксувати результати пізнавальної діяльності соціуму.

Дедалі частіше лінгвісти проявляють зацікавленість до студіювання спортивної термінології, футбольної лексики зокрема. Спорт як феномен масової культури та футбол як його флагман стали об'єднуючим фактором для всього суспільства, просочилися практично в усі сфери суспільного життя, а тому становлять широке поле для різних сфер досліджень.

Чимало наукових розвідок як вітчизняних, так і зарубіжних мовознавців присвячені вивченню словотворчих процесів у межах футбольної термінології різних мов світу, однак специфіка їх функціонування потребує глибокого аналізу.

Словотворчі процеси відіграють важливу роль у формуванні лінгвальної картини світу, забезпечують динамічний розвиток словникового складу тієї чи іншої мови, покращують та підсилюють ефективність комунікативного процесу.

Одним із продуктивних словотворчих механізмів поповнення футбольної термінології є використанням афіксів, які відіграють особливу роль в утворенні похідних слів.

У цій статті зосереджено увагу на дослідженні префіксального словотворення як фактора розширення футбольної термінології сучасної іспанської мови та класифікації задіяних у цьому процесі словотворчих формантів за їх приналежністю до конкретного семантичного поля. Зокрема, в розвідці виокремлено такі групи префіксів: префікси на позначення місця (розміщення); префікси на позначення часу; префікси на позначення протиставлення; префікси на позначення кількості; префікси на позначення заперечення; префікси на позначення міри та ступеня; префікси на позначення способу дії та префікси аргументної інцидентності. Також у статті проаналізовано тематичну приналежність префіксальних похідних у футбольній лексичі.

Ключові слова: префікс, префіксація, футбольна термінологіка, семантична категорія.

Sergii LYSIUK,
orcid.org/ 0000-0001-7265-0772
Postgraduate Student at the Department of French Philology
of the Faculty of Foreign Languages
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) sergii.lysiuk@lnu.edu.ua

FUNCTIONAL AND SEMANTIC CHARACTERISTIC OF THE PREFIXES OF SPANISH FOOTBALL TERMINOLOGY

One of the current issues of modern linguistic studies is the study of word formation on the materials of terminology of various spheres of human activity, seeing that the terminological lexis is a part of the vocabulary of the language, which is directly aimed at recording the results of cognitive activity of society.

Linguists are increasingly interested in studying sports terminology and football vocabulary in particular. Sport as a phenomenon of mass culture and football as its flagship have become a unifying factor for the whole society, have penetrated into almost all spheres of social life, and therefore represent a wide field for various research studies.

Many scientific researches of both domestic and foreign linguists are devoted to the study of word-formation processes within the football terminology of different languages of the world, but the specifics of their functioning still need more in-depth analysis.

Word-formation processes play an important role in the formation of the lingual picture of the world, ensure the dynamic development of the vocabulary of a language, improve and enhance the effectiveness of the communicative process.

One of the productive word-formation mechanisms for supplementing football terminology is the use of affixes, which play a special role in the formation of derived words.

This article focuses on the study of prefix word formation as a factor in expanding the football terminology of modern Spanish and the classification of word-forming forms involved in this process according to their belonging to a specific semantic field. In particular, the following groups of prefixes are distinguished: prefixes that indicate the place (location); prefixes that indicate time; prefixes that denote opposition; prefixes that indicate quantity; prefixes that denote negation; prefixes that denote measure and degree; prefixes that indicate the mode of action and prefixes with influence on argument structure. The article also analyzes the thematic affiliation of prefix derivatives in football vocabulary.

Key words: prefix, prefixation, football terminology, semantic category.

Постановка проблеми. Словотвірна система будь-якої мови становить потужне джерело лексичного збагачення. Володіючи значним арсеналом словотворчих ресурсів, як власних, так і запозичених, вона покликана задовольняти нові виклики й запити соціуму, пов'язані зі змінами, яких зазнає сучасний світ. Забезпечуючи зв'язок мовних елементів із фактами реальної дійсності, словотворення виступає своєрідним «*regretum mobile*» у мові, механізми якого, за словами І. Р. Вихованця, діють без перепочинку, щохвилини, щосекунди, виготовляючи потрібні для людей слова» (Вихованець, 1990: 18). Саме тому одним з актуальних напрямів сучасних лінгвістичних студій є вивчення тенденцій розвитку словотвірної системи певної мови та окремих її ділянок на певному її зрізі.

Аналіз досліджень. Дедалі частіше в центрі уваги дослідників опиняється дослідження вербокративних процесів, задіяних у формуванні терміносистем окремих галузей знань. Так, зазначена проблема простудійована у працях Т. В. Лепехи (українська судово-медична термінологія), С. С. Лук'яненка (українське соціально-політичне назовництво), І. Р. Процик (українська фізична термінологія), О. П. Шишліної (терміносистема рослинництва сучасної німецької мови), О. А. Литвинко (англійська термінологічна підсистема машинобудування), Ю. І. Кузнецової (терміносистема будівництва французької мови), В. А. Бабюк (рідіоекологічна термінологія сучасної французької мови) тощо.

Футбольна термінологія є об'єктом дослідження не тільки вітчизняних, але й зарубіжних науковців. Футбольній лексиці української мови присвячені роботи І. Р. Процик, Ю. Б. Струганця, В. В. Максимчука. Сучасна іспанська футбольна терміносистема досліджена у працях А. Номедеу Руля, Х. Кастаньйона Родрігеса, О. Л. Толстової, О. В. Блоцінської. Французька футбольна лексика знаходить відображення в розвідках Р. С. Ковалю, А. Рішара, Р. Галісона. Ця термінологічна проблематика порушена також у компаративістських дослідженнях М. Б. Дубяка, И. В. Зубчинського.

Специфіку функціонування префіксів іспанської мови проаналізовано в працях Д. Серрано-

Доладера, М. Л. Монтеро Куріель, Р. Алмели Перес, О. А. Стишова, Г. І. Глушук-Олеї. Так, у розвідці «Префіксальні іменні новотвори у сучасних українській і іспанській мовах» О. А. Стишов намагається простежити універсальні особливості та національну специфіку процесів префіксального утворення іменних інновацій у двох віддалено споріднених мовах (Стишов, 2007). Порівнюючи препозитивні форманти обох мов, автор доходить висновку, що тенденція до глобалізації, аналітизму та стремління до аглютинації у словотвірних моделях проявляються однаковою мірою в українській та іспанській мовах. Г. І. Глушук-Олея у розвідці «Заперечні префікси в іспанській мові», досліджуючи словотвірні засоби вираження заперечення, доводить, що семантику заперечення варто трактувати як таку, що додатково зумовлена морфологічною продуктивністю іспанської мови та креативністю її носіїв (Глушук-Олея, 2018).

Мета статті – дослідити префіксальне словотворення футбольної термінологіки в сучасній іспанській мові з позиції функціональної семантики. Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

- 1) виокремити семантичні поля, до яких належать ті чи інші префіксальні форманти, задіяні в утворенні нових лексем футбольної сфери;
- 2) виокремити словотвірні значення, які експлікують префікси сучасної іспанської мови в межах футбольної термінологіки.

Об'єкт дослідження – футбольна термінологіка сучасної іспанської мови, предмет – префіксальне словотворення іспаномовних футбольних номінацій.

Джерельною базою розвідки стали статті, опубліковані в іспанських періодичних виданнях, присвячених футбольній тематиці («As», «Marca»), а також лексикографічне видання «Мова футболу. Шестимовний словник футбольної лексики».

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на той факт, що в багатьох лінгвістичних студіях порушувалася проблематика префіксації, думки дослідників розходилися як у трактуванні самого феномена, так і в питанні природи його конститuentів. Так, традиційна граматики іспанської мови прирівнювала префіксальний словотвір до

словоскладання; з появою лексикалізму префіксація почала трактуватися як дериваційний процес, в якому префікси розглядалися як морфологічні одиниці того самого типу, що й суфікси; сучасна ж граматична наука здебільшого трактує цей морфологічний процес як вид деривації, окремий від суфіксації (Martín García, 2017: 2; Nueva gramática, 2010: 173). Власне в цьому контексті доречно згадати слова Е. де Мігель Апарісіо, наведені в науковій розвідці "Panorama de la lexicología", які хоч і стосуються незалежних слів та композитивності реченнєвих значень, проте все ж таки, на думку П. Стегліка, можна екстраполювати і на сферу афіксації, висвітлюючи труднощі, з якими стикається лінгвіст, намагаючись розмежувати значення афікса та семантичний зміст основи (Stehlik, 2011: 14): «Сучасні лексикологічні дослідження розглядають слова не як цеглини, які, з'єднуючись гіпсовим чи вапняним розчином, формують реченнєве значення, а радше як мішки з піском, форма яких варіюється залежно від поєднання з іншими, в межах розрізнення обмеженого розміром, структурою, текстурою та вмістом конкретного мішка <...> при цьому ці мішки мали б бути пористими для того, щоб через ці пори відсіювалися і через них же проникали сегменти значення, які й становитимуть значення поєднаних слів» (Aparicio de Miguel, 2009: 17; Stehlik, 2011: 14).

Префіксація є хоча і давнім, проте досі ефективним способом словотвору, специфіка якого полягає в тому, що кореню слова передують, приєднуючись до нього, словотвірна морфема, яка змінює лексичне значення слова, але здебільшого не впливає на його приналежність до того чи іншого лексико-граматичного класу (Степанова, 1953: 73; Русанівський та ін., 2004: 521).

«Нова Граматика іспанської мови» Королівської Академії трактує префіксацію як морфологічний процес, в якому до вже сформованого слова або ж номеноелемента латинського чи грецького походження приєднується морфема (Nueva gramática, 2010: 173).

Семантичною особливістю префіксації є те, що префікс узагальнює певну ознаку, притаманну низці предметів або явищ (Степанова, 1953: 74).

Не менш дискусійним є питання класифікації префіксів. Для вирішення цієї проблеми вчені використовували різні критерії, які не завжди були однозначними та переконливими. Найґрунтовнішими, на нашу думку, є критерії, запропоновані в «Новій Граматиці іспанської мови» Королівської Академії, відповідно до яких префікси іспанської мови можна класифікувати за співвіднесеністю значення префікса зі значенням відпо-

відної частини мови, за формальною залежністю або незалежністю; за значенням, за їх зв'язком із синтаксичними властивостями предикатів (Nueva gramática, 2010: 174). Власне семантичний критерій стане засадничим для цього дослідження.

Усі префікси, задіяні в утворенні слів в іспанській мові, ми пропонуємо класифікувати відповідно до семантичних полів, які вони репрезентують. Тому, виходячи з позицій ономаціологічної перспективи і базуючись на класифікації, запропонованій у «Новій Граматиці іспанської мови», в межах іспанської футбольної термінологіки виокремлюємо наведені нижче групи.

1. Префікси на позначення місця (розміщення).

Сучасна лінгвістика розглядає категорію локативності як семантичну категорію, до якої входять усі різновиди просторового значення. Вона виражає відображені в людській свідомості різноманітні просторові відношення предметів і явищ, зокрема їх місце перебування, напрям руху, контактність та дистантність розташування (Русанівський та ін., 2004: 322–323).

Серед локативних префіксів, задіяних в утворенні іспанської футбольної лексики, знаходимо такі, які виражають:

– значення розміщення чогось/когось перед просторовим орієнтиром: *ante-penúltimo*;

– значення переміщення через щось у просторі: *tras-pasar*;

– значення «рух назад»: *retro-ceder*;

– значення «поміж, поперед»: *entre-tiempo, inter-nacional*;

– сему «рух назовні, віддалення з середини чогось»: *ex-pulsar*;

2. Префікси на позначення часу.

Темпоральність розглядається як семантична категорія, що охоплює усі різновиди значення часу. Людина членує час на окремі відрізки, пов'язуючи їх із поняттями тривалості й нетривалості, повільності й швидкості, початку й кінця, одночасності й різночасності, співвіднесеності з моментом мовлення тощо (Русанівський та ін., 2004: 681).

В іспанських префіксальних утвореннях терміносфери «Футбол» темпоральність як виразник часової визначеності дії актуалізується у префіксах, які виражають такі значення:

– значення «передування в часі»: *pre-temporada, pre-partido, pre-contrato, pre-eliminatória*;

– значення «наступність у часі»: *post-partido, pos-temporada*;

– значення «колишній»: *ex jugador, ex entrenador, ex-técnico*.

3. Префікси на позначення заперечення.

У лінгвістиці заперечення розглядається як лексико-граматична категорія, яка означає відсутність зв'язку між певними об'єктами реальної дійсності (Русанівський та ін., 2004: 193).

У сучасній іспанській мові заперечні префікси можуть експлікувати такі значення: протилежна властивість; відсутність, дії, сутності чи властивості; зворотності дії (Nueva gramática, 2010: 186–189).

Аналіз іспанської футбольної лексики дав нам змогу виділити такі значення похідних:

– **сема привативності (відсутність якості):** *im-batido, in-victo*;

– **значення «протилежна дія»:** *des-equilibrar, des-empatar, des-bordar, des-marcarse, des-plegarse*.

4. Префікси на позначення протиставлення.

В іспанській мові такою семантикою наділені префікси *anti* та *contra*. Вони маркують спрямованість дії проти чого- чи кого-небудь (Nueva gramática, 2010: 189).

У футбольній термінології сучасної іспанської мови знаходимо приклади: *anti-juego, anti-fútbol, anti-deportivo, contra-atacar, contra-golpe, anti-dopaje*.

5. Префікси на позначення міри та ступеня та префікси таксономічної семантики.

З позиції іспанської граматичної традиції, градуйовані префікси відображають ступінь вияву властивості або ж визначають інтенсивність прояву дії. Їм можуть уподібнюватися скалярні, які встановлюють ієрархічні або рівневі відносини всередині певних шкал. Градуйована та скалярна префіксація близька до локативної (Nueva gramática, 2010: 184–186).

Серед префіксів цих типів у футбольній термінології сучасної іспанської мови фігурують:

– **префікси зі значенням «підвищення, посилення якості, особливостей когось/чогось, підсилення інтенсивності вияву ознаки»:** *super-equipo, super-portero, Super – Dépor, super-campeón, super-partido, Super – Messi, Super-copa, Super-liga, Re-copa*.

Варто зазначити, що префікс *super-*, приєднуючись до іменникових основ, виконує ту саму функцію семантичної інтенсифікації, що й суфікс *-azo*: *superequipo = equipazo, superportero = porteroazo, superpartido = partidazo*;

– **префікси, які експлікують сему «послаблений вияв дії та недосягнення умовної норми, звичного рівня»:** *semi-vaselina, semi-chilena, semi-final*;

– **префікси, що виражають сему «нижча позиція, субординація»:** *sub-campeón, sub-grupo, sub-dividir, vice-campeón*.

6. Префікси на позначення способу дії.

Важливу роль у вираженні відношень способу дії відіграють префікси зі значенням інгресив-

ності, ітерації, перебільшення (Черткова, 1998: 155). В іспанській мові таку семантику здатний виражати префікс *re-* у разі видозміни телічних предикатів (Nueva gramática, 2010: 181–182).

Семантична близькість простежується між префіксом *re-* та адвербіальними виразами типу «*de nuevo*», «*otra vez*», «*nuevamente*», які можуть позначати повторення попередньої дії або ж відновлення попереднього стану (Nueva gramática, 2010: 181–182).

В іспанській футбольній термінології префікс *re-* може виражати сему «**відновлення, повторення дії**»: *re-botar, re-clamar* та сему **фінитивності**: *re-matar*.

7. Префікси на позначення кількості.

Квантитативність – це логіко-семантична категорія, яка актуалізує уявлення про комплекс понять кількісного змісту (кількість, число, множинність, кратність, тощо) на різних рівнях об'єктивації. Це результат пізнання людиною кількісної зумовленості реального світу та активної класифікуючої діяльності людського мислення, результат відображення у свідомості об'єктивної кількості, його концептуальний аналог (Савельєва, 2007).

В іспанській футбольній термінології найчастіше натрапляємо на префікси, які експлікують значення близьке до кількісних числівників. Серед прикладів наведемо *bi-campeón, octa-campeón*, в яких префікси *bi-* та *octa-* виражають значення тотожне кількісному числівнику два (*dos*) та вісім (*ocho*) відповідно.

8. Префікси аргументної інцидентності

Йдеться про префікси, які впливають на аргументне оточення предиката або на відношення, які виникають між предикатом та його аргументами (Nueva gramática, 2010: 182–184). Ці префіксальні похідні можуть виражати:

– **ідею рефлексивності**

Прикладами можуть бути такі слова, як *autopase, auto-gol, auto-lesionarse*. Так, у двох перших випадках префікс *auto-* надає рефлексивного значення основі, що зазнає модифікації: *autopase* отримує значення «пас самому собі», а *autogol* – «гол, забитий у власні ворота». У разі приєднання до прономінальних дієслів цей префікс посилює емпатичність основі, надає додаткову інформацію щодо свідомого чи несвідомого виконання дії референтом підмета (Nueva gramática, 2010: 182–184). У випадку *autolesionarse* йдеться про усвідомлене завдання травми самому собі;

– **ідею соціативності**

У футбольній термінології така ідея репрезентована у словах *co-líder, co-liderar*. У цих префіксальних похідних префікс *co-* експлікує значення спільності, спільної дії. Так, у лексичній

одиниці «*coliderar*» формант *co-* вказує на те, що дія, репрезентована твірною основою, вимагає залучення в денотований процес кількох учасників: “El equipo maño se sitúa tercero con 15 puntos tras un inicio titubeante, y *los cordobeses* ocupan uno de los dos puestos de ascenso directo a Primera, al **coliderar** la clasificación junto a *Osasuna*” («Марса», 23/10/15).

Висновки. Отже, аналіз префіксального словотворення на матеріалах футбольної термінології показав, що ця терміносфера характеризується наявністю чималої кількості префіксальних похідних

із різноманітною семантикою, а саме: вираження місця (розміщення), часу, протиставлення, кількості, заперечення, міри та ступеня, способу дії тощо. Більшість аналізованих префіксів у межах футбольної термінології є однозначними, хоча й трапляються такі, які характеризуються полісемантичністю (*ex-*, *re-*).

Практичне значення цієї розвідки полягає у зможі використати репрезентовані матеріали у викладанні лексикології, стилістики, лексикографічній практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вихованець І. Р. Таїна слова. Київ : Рад. шк., 1990. 284 с.
2. Глушук-Олея Г. І. Заперечні префікси в іспанській мові. *Львівський філологічний часопис: науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2018. № 3. С. 60–63.
3. Савельєва І. П. Категория квантитативности в перспективе морфемного анализа. *Вестник Томского гос. ун-та*. 2007. № 304. С. 14–17.
4. Степанова М. Д. Словообразование современного немецкого языка. Москва : Издательство литературы на иностранных языках, 1953. 376 с.
5. Стишов О. А. Префіксальні іменні новотвори в сучасних українській та іспанській мовах. *Дослідження з лексикології і граматики української мови* : збірник наукових праць за редакцією д-ра філол. наук, професора І.С. Попової. 2007. Випуск 6. С. 159–167.
6. Типология вида: проблемы, поиски, решения. *Материалы Международной научной конференции*. 16–19 сентября 1997 г., МГУ М. В. Ломоносова) / Отв. ред. М. Ю. Черткова. Москва : Школа «Языки русской культуры», 1998. 528 с.
7. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. Вид. 2-ге, випр. і допов. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
8. Aparicio de Miguel Elena. Panorama de lexicología. Barcelona : Ariel, 2009. 519 p.
9. Martín García J. Los límites de la prefijación. Procesos morfológicos. Zonas de interferencia, Verba anexo 76, Santiago de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela, 2017. Pp. 77–104. URL: https://www.academia.edu/39736239/Los_1%C3%ADmites_de_la_prefijaci%C3%B3n
10. Nueva gramática de la lengua española: manual. Asociación de academias de la lengua española. Madrid, Espasa, 2010. 993 p.
11. Stehlík P. Aspectos problemáticos de la prefijación en español. Brno, Masarykova univerzita, 2011. 79 p.

REFERENCES

1. Vykhovanets I. R. Taina Slova [The secret of the word]. K. Rad. Shk. 1990. 284 p. [in Ukrainian].
2. Hlushchuk-Oleia H. I. Zaperechni prefiksi v ispankii movi [Negative prefixes in Spanish]. Scientific journal of the Lviv State University of Life Safety “Philological Periodical of Lviv”. 2018. № 3, pp. 60–63. [in Ukrainian].
3. Saveleva I. P. Kategoriya kvantitativnosti v perspektive morfemnogo analiza. [The category of quantity in perspective of morphemic analysis]. Vestnik Tomskogo gos. un-ta [Tomsk State University Journal]. 2007. № 304, pp. 14–17. [in Russian].
4. Stepanova M. D. Slovoobrazovanie sovremennogo nemeczkogo yazyka. [Word formation of modern German language]. M.: Izdatelstvo literatury na inostrannykh yazykakh [Foreign Languages Publishing House], 1953. 376 p. [in Russian].
5. Styshov O. A. Prefiksalni imenni novotvory v suchasnykh ukrainkii ta ispankii movakh [The prefixal noun-neologisms in Modern Ukrainian and Spanish languages]. Doslidzhennia z leksykologhii i hramatyky ukrainkoi movy [Researches on lexicology and grammar of the Ukrainian language]: zbirnyk naukovykh prats za redaktsiieiu d-ra filol. nauk, profesora I. S. Popovoi. 2007. Vypusk 6, pp. 159–167. [in Ukrainian].
6. Tipologiya vida: problemy, poiski, resheniya [Typology of aspect: problems, searches, solutions] : (Materialy Mezhdunarodnoj nauchnoj konferenczii, 16–19 sentyabrya 1997 g., MGU M. V. Lomonosova) / Otv. red. M. Yu. Chertkova. M.: Shkola “Yazyki russkoj kultury”, 1998. 528 p. [in Russian].
7. Ukrainska mova : entsyklopediia [Ukrainian Language : encyclopedia] / NAN Ukrainy, In-t movoznav. im. O. O. Potebni, In-t ukr. movy; redkol.: V. M. Rusanivskiyi [ta in.]. Vyd. 2-he, vypr. i dopov. Kyiv: Vyd-vo “Ukrainska entsyklopediia” im. M. P. Bazhana, 2004. 824 p. [in Ukrainian].
8. Aparicio de Miguel Elena. Panorama de lexicología [Lexicology perspective]. Barcelona: Ariel, 2009. 519 p. [in Spanish].
9. Martín García J. Los límites de la prefijación [The limits of prefixation]. Procesos morfológicos. Zonas de interferencia, Verba anexo 76, Santiago de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela, 2017, pp. 77–104. URL: https://www.academia.edu/39736239/Los_1%C3%ADmites_de_la_prefijaci%C3%B3n [in Spanish].
10. Nueva gramática de la lengua española [New Grammar of Spanish Language]: manual. Asociación de academias de la lengua Española [Association of Academies of the Spanish Language]. Madrid, Espasa, 2010. 993 p. [in Spanish].
11. Stehlík P. Aspectos problemáticos de la prefijación en español [Problematic Aspects of Prefixation in Spanish]. Brno, Masarykova univerzita, 2011. 79 p. [in Spanish].